

вестицій. Інвестиції з країн, які мають на своїх територіях офшорні зони (США, Російська Федерація, Нідерланди, Швейцарія), становлять 3,5 млрд. дол. США або 20% від загального обсягу інвестицій. Отже, з 9 країн, найбільших за обсягом прямих іноземних інвестицій в економіку України, 6 країн є офшорними зонами або мають на своїх територіях офшорні зони.

За динамікою зростання інвестицій (див. рисунок) перше місце займає Німеччина, у зв'язку з реприватизацією "Криворіжсталь", друге місце займає Кіпр.

Українські фахівці зазначають, що органи державної влади негативно ставляться до підприємств та установ, зареєстрованих в офшорних зонах (наприклад заборона на інвестування в державні компанії "Укртелеком", "Укррудпром") [5]. Проте таке ставлення є свідченням порушення права підприємств, оскільки такі підприємства лише зареєстровані в офшорних зонах, але будь-яких правопорушень у сфері економічної діяльності за ними не встановлено [5].

Зазначимо, що ще у 2001 році одним із українських дослідників було проведено аналіз передумов та економічної доцільності формування офшорних зон в Україні [4]. О. Гарасюк підкреслив, що незважаючи на вигідне геополітичне, географічне положення, зручне розміщення щодо часових поясів, такі фактори, як політична нестабільність, недосконалість законодавства, соціально-економічний стан роблять створення в Україні офшорної зони економічно недоцільним [4]. Наведені автором фактори впливають не тільки на доцільність створення офшорної зони, але і на економічну доцільність підприємництва в цілому. Але, незважаючи на всі ці фактори, підприємництво в Україні активно розвивається, значні фінансові ресурси інвестуються в розвиток бізнесу, частина з яких надходить з офшорних зон.

Таким чином, економічні відносини українських підприємств з офшорними компаніями позитивно впливають на фінансовий стан підприємств, а створення офшорної зони на території окремого регіону може стати компромісом між інтересами держави та інтересами платників податків. Для подальшого вивчення цього питання необхідне проведення критичного аналізу методичних рекомендацій щодо розробки техніко-економічного обґрунтування доцільності запровадження і функціонування офшорної зони в окремому регіоні України.

Література: 1. Закон України "Про Державний бюджет України на 2006 рік" // www.rada.gov.ua. 2. Марчак В. Бюджет ушел на острова / В. Марчак, Т. Шахматова // Інвестгазета. – 2006. – №13. – С. 1. 3. Бабанин В. А. Организация налогового планирования в российских компаниях / В. А. Бабанин, Н. В. Воронина // Финансовый менеджмент. – 2006. – №1. – С. 23. 4. Гарасюк О. А. Передумови та економічна доцільність формування офшорних зон в Україні. Дис. канд. екон. наук: 08.10.01. – К., 2001. – 228 с. 5. Літвінчук І. А. Правове становище офшорних і вільних економічних зон: Науково-практичний посібник. – К.: Видавель Фурса С. Я., КНТ, 2006. – 296 с. 6. Вол В. Офшорний бізнес: за і проти // Вісник податкової служби України. – 2000. – №30. – С. 23. 7. Уманців Ю. М. Офшорне підприємництво у сучасній економіці: Моногр. / Ю. М. Уманців, Ю. А. Швед. – К.: Атіка, 2004. – 144 с. 8. Зинченко А. Энциклопедия офшорного бизнеса / А. Зинченко, Л. Куралин. – М.: НПК-Веста, 2000. – С. 9. 9. Курносина О. Г. Офшорные компании. Новые схемы налогового планирования. – М.: ООО "Журнал "Горячая линия бухгалтера", 2006. – 160 с. 10. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" // ВВР. – 1995. – №4. – С. 28. 11. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003р. №77-р. // www.rada.gov.ua. 12. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2005р. №82-р "Про внесення змін у додаток до розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. №77-р." // www.rada.gov.ua

УДК 658.51

Верещагіна Г. В.

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

The article deals with theoretical generalization and new solution of the scientific tasks connected with the determination of the innovative enterprise activity signs under modern economic conditions. Relying on the carried out research it's possible to speak about the necessity of filling up the set of signs of the enterprise innovation activity with the new set of signs.

Сталий розвиток промислових підприємств є важливою проблемою сучасної української економіки, яка зумовлює необхідність поглиблених удосконалень інноваційного управління. При цьому наявна система показників інноваційної діяльності потребує вдосконалення з метою доповнення показниками, використання яких дає змогу підвищити рівень прийняття управлінських рішень у інноваційній діяльності.

Система показників інноваційної діяльності вітчизняних підприємств на сучасному етапі визначається головним чином формами статистичної звітності №1-інновація "Обстеження технологічних інновацій промислового підприємства" та №2-пром(інновація) "Звіт про інноваційну активність промислового підприємства", визначенню системи показників інноваційної діяльності як окремії теми присвячена досить обмежена кількість наукових робіт.

Заходи державних програм прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку свідчать про недостатність використаних методів прогнозування, які спираються на застосування існуючої системи показників інноваційної діяльності. Усе це, а також необхідність доповнення показників інноваційної діяльності низкою показників, які повинні використовуватися не тільки з метою зовнішнього обліку, але й внутрішнього обліку, а також з метою розробки та ухвалення управлінських рішень, обумовлюють актуальність обраної теми.

Інноваційна діяльність — одна з форм інвестиційної діяльності, яка здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу [1].

Згідно з законом "Про інноваційну діяльність", інновації — новостворені (застосовані) і(або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і(або) соціальної сфери [2].

Законом визначені головні принципи інноваційної політики, до яких, зокрема, відносяться [3]: визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку; формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності; ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері; фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності. Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється різними шляхами, зокрема: шляхом створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності; фінансової підтримки виконання інноваційних проектів; встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності. Для поліпшення інноваційної діяльності ухвалено низку законодавчих та нормативно-правових актів [2 – 7].

Реалізація всіх вищезазначених положень вимагає правильної організації системи показників інноваційної діяльності, а також визначення методик їх розрахунку, форм та періодичності обліку. Не можна сказати, що в умовах планової економіки, як і в період постперебудови, була відсутня подібна система. Проте змінні умови господарювання, зміна нормативно-правових актів, удосконалення законодавчої бази, зміна економічної формації приводять до необхідності постійного вдосконалення системи показників інноваційної діяльності. Протягом 1990 – 2005 р. удосконалювалися форми статистичної звітності промислових підприємств за показниками інноваційної діяльності. У даний час підприємства роблять звіт за двома основними квартальними формами: №1-інновація (затверджена з 09.09.2003 р.) і №2-(пром)інновація (затверджена з 14.10.2004 р.). При цьому інструкцією визначаються правила заповнення цих форм і розрахунку показників.

У межах цих форм система показників будується за окремими блоками: показники, які характеризують витрати на технологічні інновації; показники, які характеризують обсяги реалізованої інноваційної продукції, кількість впроваджених інноваційних видів продукції; показники, що відображають кількість придбаних підприємством нових технологій, впроваджених нових технологічних процесів; показники, які якісно відображають результати інноваційної діяльності; показники, котрі якісно характеризують інноваційну активність підприємства.

Статистика інновацій, заснована на єдиних міжнародних підходах, починає свою історію з 1989 р. Ініціатором її стала Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) [8]. Експертами ОЕСР була підготовлена серія методологій, яка включає рекомендації щодо вимірювання та інтерпретації даних балансу платежів (1990 р.); щодо збору даних про технологічні інновації — Керівництво Осло (1992 р.); щодо використання патентних даних як показників науки і техніки (1994 р.); щодо вимірювання кадрових ресурсів науки і техніки — Канберрське Керівництво (спільно з Євростатом, 1995 р.)

Показники, найбільш широко вживані у міжнародній практиці, які характеризують інноваційну активність промислових підприємств, їх інноваційну конкурентоспроможність, можна розділити на наступні групи: витратні; за часом; показники оновлення; структурні.

До витратних показників відносять: питомі витрати на придбання ліцензій, патентів, "ноу-хау"; витрати на придбання інноваційних підприємств; питомі витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки (НДДКР) щодо обсягів продажу; наявність фондів на розвиток ініціативних розробок. До показників, які характеризують динаміку інноваційного процесу, відносять: тривалість підготовки виробництва нового продукту; тривалість процесу розробки нового продукту або нової технології; показник інноваційності ТАТ (turn — around time); тривалість виробничого циклу нового продукту. До показників оновленості належать: обсяг інноваційної продукції, що експортується; кількість розробок або упрощень нововведень-продуктів і нововведень-процесів; кількість придбаних (переданих) нових технологій (технічних досягнень); показники динаміки оновлення портфеля продукції; обсяг нових послуг. До структурних показників відносять: чисельність і структуру співробітників, зайнятих НДДКР; склад і кількість спільних підприємств, зайнятих використанням нової технології та створенням нової продукції; склад і кількість дослідницьких, розробницьких та інших науково-технічних структурних підрозділів; склад і число творчих ініціативних тимчасових бригад, груп.

Додержуючись вищезазначеного міжнародного підходу, показники статистичної звітності форм №1-інновація та №2-пром(інновація) можна розподілити наступним чином:

витрати на технологічні інновації (витрати на дослідження і розробки, придбання нових технологій, виробничі проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їх виробництва, придбання або створення машин, обладнання, установок, інших

основних фондів та капітальні витрати, пов'язані з упровадженням інновацій, витрати на маркетинг, рекламу, оплата консультацій запрошених кваліфікованих спеціалістів, робіт та послуг технологічного характеру, навчання, підготовка і перекваліфікація персоналу у зв'язку з упровадженням технологічних інновацій) слід віднести до витратних показників;

сукупність наступних показників: кількість освоєних видів інноваційної продукції, обсяг реалізованої інноваційної продукції, що заново впроваджена або зазнала технологічних змін протягом останніх трьох років (з розподілом на продукцію, що зазнала суттєвих технологічних змін або заново впроваджена, удосконалену продукцію, іншу інноваційну продукцію), обсяг реалізованої продукції, виробленої на основі діючих ліцензійних договорів на використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків, кількість придбаних (переданих) підприємством нових технологій (технічних досягнень) з розподілом за формами придбання, кількість впроваджених у виробництво нових технологічних процесів, загальна кількість діючих закуплених за кордоном ліцензій — можна віднести до показників оновлення;

середньооблікову чисельність штатних працівників науково-дослідних, проектно-конструкторських підрозділів підприємства можливо віднести до структурних показників стосовно чисельності.

У формі державного статистичного спостереження №2-пром(інновація) у розділі "Інноваційна активність підприємства" можна виділити якісні показники, які визначають, чи проводило підприємство у звітному періоді комплекс робіт, спрямованих на розробку і впровадження нової, а також значне технологічне удосконалення продукції; розробку та впровадження нових чи значне технологічне удосконалення виробничих процесів; придбання і впровадження підприємством засобів механізації та автоматизації виробництва, пов'язаних з технологічними інноваціями. Ці показники виходять за межі показників, запропонованих міжнародними підходами.

Тобто, вищезазначений аналіз системи показників інноваційної діяльності вітчизняних підприємств дає змогу усвідомити, що переважна більшість показників припадає на показники оновлення та витратні, досить мало показників є структурними. Показники, які характеризують динаміку інноваційного процесу, у формах статистичної звітності відсутні.

Проте стан конкурентного середовища вітчизняних підприємств потребує підвищення швидкості розробки та впровадження інновацій, зокрема з огляду на постійну тенденцію щодо скорочення життєвих циклів продукції. Тому звітність показників, які характеризують динаміку інноваційного процесу, потрібна, насамперед, підприємствам для правильного прийняття управлінських рішень. З цієї ж метою варто доповнити перелік структурних показників.

Автором наукового джерела [9] визначено низку інноваційних показників, які можуть бути використані в процедурі розробки інноваційної стратегії. Сукупність розрахункових економічних показників інноваційної активності, що визначають ступінь забезпеченості підприємства тими або іншими ресурсами в інноваційній сфері, може включати низку коефіцієнтів, методику розрахунку яких наведено автором [9]. Важливим моментом є визначення автором [9] нормативних значень цих коефіцієнтів для практичного застосування:

коефіцієнт забезпеченості інтелектуальною власністю, який визначає наявність у підприємства інтелектуальної власності і прав на неї у вигляді патентів на винаходи, промислові зразки, свідоцтв на корисні моделі, програми для ЕОМ, товарні знаки і знаки обслуговування, а також інших прав, аналогічних з перерахованими, необхідних для ефективного інноваційного розвитку;

коефіцієнт персоналу, зайнятого в НДР і ДКР, який характеризує професійно-кадровий склад підприємства та показує частку персоналу, що займається безпосередньо розробкою нових продуктів і технологій, виробничим та інженерним проектуванням, іншими видами технологічної підготовки виробництва для випуску нових продуктів або впровадження нових послуг щодо середньоспискового складу всіх постійних і тимчасових працівників підприємства;

коефіцієнт майна, призначеного для НДР і ДКР, показує частку майна експериментального і дослідницького призначення, придбаних машин та устаткування, пов'язаного з технологічними інноваціями, в загальній вартості всіх виробничо-технологічних машин і устаткування;

коефіцієнт освоєння нової техніки, який характеризує здібність підприємства до освоєння нового устаткування;

коефіцієнт освоєння нової продукції;

коефіцієнт інноваційного зростання. Він характеризує стійкість технологічного зростання і виробничого розвитку; показує частку коштів, які виділяються підприємством на власні та сумісні дослідження з розробки нових технологій, на цілеспрямований прийом на роботу висококваліфікованих фахівців, навчання і підготовку персоналу, пов'язаного з інноваціями, господарські договори щодо проведення маркетингових досліджень, у загальному обсязі всіх інвестицій.

Використання вищезазначених показників дозволяє побудувати систему оцінки інноваційної активності у стратегічному аспекті.

Наведемо приклад необхідності розробки та обліку таких показників за зразком підприємства ЗАТ "ХРБК". Для цього підприємства були розраховані зазначені вище коефіцієнти за 2000 – 2004 рр. (таблиця), які дали можливість визначити загальну стратегічну спрямованість підприємства ЗАТ "ХРБК" як стратегію послідовника, проте наближення цих значень до нормативних говорить про можливість переходу на положення лідера шляхом підвищення значень коефіцієнтів, відповідно даючи можливість для оцінки витрат, пов'язаних з цим переходом. Усе це має бути враховане при розробці стратегії інноваційного розвитку підприємства.

Таблиця

Стратегічна спрямованість підприємства ЗАТ "ХРБК"

Показники	2000 р.	2001р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.
Коефіцієнт персоналу, зайнятого в НДР і ДКР	0,156	0,12	0,09	0,12	0,145
Коефіцієнт майна, призначеного для НДР і ДКР	0,22	0,21	0,15	0,21	0,236
Коефіцієнт забезпеченості інтелектуальною власністю	0,09	0,08	0,05	0,1	0,12
Коефіцієнт освоєння нової техніки	0,34	0,35	0,6	0,23	0,1
Коефіцієнт освоєння нової продукції	0,35	0,23	0,23	0,21	0,1
Коефіцієнт інноваційного зростання	0,12	0,36	0,5556	0,336	0,15

Як відомо, здійснення інноваційного розвитку потребує значних коштів, проте не всі напрями фінансування інноваційної активності є однаково ефективними для різних промислових підприємств. Для визначення пріоритетних напрямів інвестування інноваційної діяльності можливо використовувати побудову кореляційних залежностей між показниками, які характеризують загальний результат діяльності підприємства (як-то: прибуток, дохід, зростання частки ринку, яка належатиме продукції підприємства тощо), та показниками інноваційної діяльності як впливаючими змінними. Цей підхід розглянуто в роботах [1; 10]. Він дає змогу попереднього вибору фінансування, а окрім того, завдяки використанню побудованих моделей, прогнозування очікуваних результатів від запровадження тих чи інших інноваційних рішень.

Дуже часто процес побудови подібних моделей нашою керівництвом підприємства на деталізацію використовуваних інноваційних показників та визначення потреби їх періодичного внутрішнього обліку.

Наприклад, для деяких підприємств, які виробляють та реалізують засоби виробництва, рішучий вплив здійснює такий показник, як кількість спеціалізованих виставок, у яких брало участь підприємство, та витрати, що були пов'язані з проведенням цих виставок. Проте "витрати на проведення виставок" як показник є частиною загального показника форми

№1-інновація "Витрати на технологічні інновації (маркетинг, реклама)".

Таким чином, резюмуючи вищевикладене, необхідно відзначити, що перелік показників інноваційної діяльності принаймні в цілях внутрішнього обліку необхідно доповнити наступним переліком з визначенням відповідної періодичності обліку: коефіцієнт персоналу, зайнятого в НДР і ДКР; коефіцієнт майна, призначеного для НДР і ДКР; коефіцієнт інноваційного зростання; питомі витрати на НДДКР в об'ємі продажів, які характеризують показник наукоємної продукції підприємства; витрати на придбання інноваційних підприємств; показник інноваційності ТАТ; тривалість процесу розробки нового продукту (нової технології); тривалість підготовки виробництва нового продукту; тривалість виробничого циклу нового продукту; склад і кількість дослідницьких, розробницьких та інших науково-технічних структурних підрозділів; склад і кількість спільних підприємств, зайнятих використанням нової технології та створенням нової продукції; склад і кількість творчих ініціативних тимчасових бригад, груп.

Таким чином, у роботі представлений теоретичний аналіз системи показників інноваційної діяльності промислових підприємств у сучасних умовах. На основі проведеного аналізу можна говорити про необхідність поповнення переліку показників інноваційної діяльності промислових підприємств низкою показників. Це доповнення потрібне, перш за все, самим підприємствам для проведення правильного аналізу своєї діяльності, для оцінки своєї конкурентної інноваційної позиції як за окремими видами продукції, так і в цілому по підприємству, для порівняння своїх показників з базовими та еталонними, для розробки методів і механізмів ухвалення рішень в інноваційній діяльності, при розробці інноваційних стратегій.

Література: 1. Тимонин А. М. Своевременное обновление продукции как главный фактор развития предприятий / А. М. Тимонин, А. В. Верещагина // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 1999. – №451'99. – С. 259 – 271. 2. Закон України "Про інноваційну діяльність" // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002. – №36. – Ст. 266 (із змінами, внесеними згідно із законами №380-IV від 26.12.2002 // ВВР. – 2003. №10 – 11. – Ст. 86; №1344-IV від 27.11.2003 // ВВР. – 2004. – №17 – 18. – Ст. 250; №2285-IV від 23.12.2004 // ВВР. – 2005. – №7 – 8 – Ст. 162). 3. Коментар до Закону України "Про інноваційну діяльність". Нове в інноваційній діяльності, 2002 // Вісник бухгалтера та аудитора України. – 2002. – №17. – вересень. 4. Постанова Верховної Ради України від 16 червня 2004 року №1786-IV "Про дотримання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні", 2004 // www.legal.com.ua/cgi-bin/matrix.cgi/pravo.html. 5. Наказ Міністерства освіти і науки України "Про організацію виконання Державної програми прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку на 2004 – 2006 роки", 2004 // www.legal.com.ua/cgi-bin/matrix.cgi/pravo.html. 6. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження порядку надання фінансової підтримки суб'єктам інноваційної діяльності за рахунок коштів державного бюджету шляхом здешевлення довгострокових кредитів", 2004 // www.legal.com.ua/cgi-bin/matrix.cgi/pravo.html. 7. Указ Президента України "Про заходи щодо поліпшення інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні", 2005 // www.legal.com.ua/cgi-bin/matrix.cgi/pravo.html. 8. Гуний В. Н. Управление инновационными / В. Н. Гуний, В. П. Баранчев, В. А. Устинов. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 272 с. 9. Трифилова А. А. Управление инновационным развитием предприятия. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 176 с. 10. Высоцкий Г. Г. Инновационная стратегия развития предприятия / Г. Г. Высоцкий, А. В. Верещагина // 36. наук. статей "Управління розвитком". – 2004. – №2'2004. – С. 39 – 40. 11. Інноваційна діяльність в Харківській області у 1995 – 2000 роках / Статистичний збірник. – Харків: Харківське обласне управління статистики. Держкомстат України, 2000. – 44 с.